

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.030508 «Фінанси і кредит»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою

_____ (назва освітньої програми)

на тему: «**Доходи та видатки місцевих бюджетів: Склад і порядок
планування**»

Виконавець:
Студентка Факультету фінансів та
банківської справи
Чуприна Катерина Євгенівна

_____ /підпис/

Науковий керівник:
К.е.н., доцент Волкова О.Г.

_____ /підпис/

Одеса 2019

АНОТАЦІЯ

Чуприна Е.Е. «Доходи та видатки місцевих бюджетів: Склад і порядок планування»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «6.030508. Фінанси і кредит»

за освітньою програмою «_____».
(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти доходів та видатків місцевих бюджетів, а також практичні питання їх планування та формування в Україні в умовах фінансової децентралізації.

Досліджено планування та формування місцевих бюджетів України, проаналізовано сучасний стан доходів, видатків а також трансфертів місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації України, досліджено роль частки власних коштів та міжбюджетних трансфертів на формування доходів місцевих бюджетів.

Проаналізовано зарубіжний досвід формування та виконання місцевих бюджетів. Визначені проблемні питання місцевих бюджетів України та запропоновано заходи їх вдосконалення через подальше об'єднання територіальних громад та посилення їх відповідальності в сфері використання коштів, вдосконалення системи формування доходів та видатків місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти, бюджетна система.

ANNOTATION

Chuprina E. E. "Revenues and expenditures of local budgets: Composition and order of planning".

Qualifying work for obtaining an educational bachelor's degree in the specialty "6.030508. Finance and credit »

for the educational program«_____».

Odessa national economic university. – *Odessa, 2019.*

The paper considers the theoretical aspects of local budget revenues and expenditures as well as practical issues of their planning and formation in Ukraine under conditions of financial decentralization.

The planning and formation of local budgets of Ukraine is analyzed, the current state of income, expenditures and transfers of local budgets of Ukraine in the conditions of financial decentralization of Ukraine is analyzed, the role of the share of own funds and intergovernmental transfers for the formation of local budget revenues is analyzed.

The foreign experience of formation and execution of local budgets is analyzed. The problem issues of local budgets of Ukraine are identified and measures for their improvement are proposed through further association of territorial communities and strengthening their responsibility in the sphere of using funds, improving the system of formation of incomes and expenditures of local budgets.

Key words: local budgets, local budget revenues, mission budget expenditures, intergovernmental transfers, budget system.

ЗМІСТ

Стор.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	7
1.1. Поняття та сутність доходів та видатків місцевих бюджетів	7
1.2. Склад та класифікація доходів та видатків місцевих бюджетів	14
1.3. Організаційно-правові засади планування дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів	23
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ СТАНУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	34
2.1. Аналіз планування податкових доходів місцевих бюджетів України ..	34
2.2. Аналіз планування трансфертів місцевих бюджетів України	46
2.3. Аналіз планування видатків місцевих бюджетів України	51
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	57
3.1. Проблеми планування доходів та видатків місцевих бюджетів України	57
3.2. Зарубіжна практика формування доходів та видатків місцевих бюджетів	63
3.3. Шляхи вдосконалення планування доходів та видатків місцевих бюджетів України	69
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	88

ВСТУП

Місцеві бюджети відіграють важливу роль в перерозподільчому процесі держави. Питання оптимізації формування місцевих бюджетів набувають особливої актуальності в умовах ринкових трансформацій української економіки та публічних фінансів зокрема.

Серед фінансових правовідносин між державою та органами місцевого самоврядування важливе місце посідають відносини щодо формування доходної та видаткової частини місцевих бюджетів. Так, ефективний механізм планування доходів та видатків місцевих бюджетів забезпечує виконання повноважень органів місцевого самоврядування відповідно до поставлених перед ними завдань для задоволення населення у суспільних послугах на необхідному рівні. Зазначені завдання набули особливої актуальності для України в умовах розбудови інституту місцевого самоврядування в рамках запровадженої фінансової децентралізації.

Питаннями місцевих бюджетів, їх доходів та видатків опікувалися такі вчені як В.Д. Базилевич, С.І. Юрій, О.Д. Василик, М.І. Кульчицький, В.І. Кравченко, О.П. Кириленко та інші. Разом з тим, реформування державних фінансів України та бюджетної системи зокрема, потребують подальших досліджень, в цій сфері, систематизації існуючих поглядів, аналізу отриманих в процесі реформування результатів та розробці нових положень.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є місцевий бюджет.

Предметом кваліфікаційної роботи є економічні відносини, які виникають в процесі планування доходів та видатків місцевих бюджетів.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження складу доходів та видатків місцевих бюджетів та порядок їх планування.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні задачі:

1. Дослідити сутність понять доходів та видатків місцевих бюджетів.

2. Дослідити склад та організаційно-правову базу планування доходів та видатків місцевих бюджетів України.
3. Проаналізувати стан планування доходів та видатків місцевих бюджетів України.
4. Дослідити проблеми планування доходів та видатків місцевих бюджетів України.
5. Дослідити зарубіжний досвід планування місцевих бюджетів.
6. Систематизувати заходи вдосконалення процесу планування доходів та видатків місцевих бюджетів України.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження застосовувалися такі методи економічних досліджень як: при аналізі понятійного апарату використовувались методи узагальнення і наукової абстракції при оцінюванні стану місцевих бюджетів України та зарубіжного досвіду: аналіз та синтезу, системно-структурного методу, розрахунково-аналітичні методи дослідження, вимірювання. При визначенні проблемних питань та основних напрямів вдосконалення місцевих бюджетів використовувалися методи логічного узагальнення.

Інформаційно-аналітичною базою кваліфікаційної роботи є нормативно-правові документи України. У кваліфікаційній роботі також використовувалися звітні дані Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби, Рахункової палати України, Державного казначейства України, а також наукова періодична література.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення і висновки роботи апробовані на підсумковій студентській конференції : «Сучасні проблеми розвитку економіки України» (м. Одеса, ОНЕУ, 2019) з докладом «Проблемні питання планування доходів та видатків місцевих бюджетів України».

Структура кваліфікаційної роботи складається з 3 основних розділів. У першому розділі висвітлено основні теоретичні засади організації місцевих бюджетів, їх види, мету, завдання та принципи, досліджено

організаційно-правові засади бюджетної політики України в сфері місцевого бюджету. У другому розділі проаналізовано планування та виконання видаткової та дохідної частини місцевих бюджетів України. У третьому розділі розкрито зарубіжний досвід місцевих бюджетів, проблемні питання формування та виконання дохідної та видаткової частини місцевого бюджету України в умовах розвитку процесу децентралізації та запропоновані шляхи її вдосконалення.

Робота складається зі 88 сторінок друкованого тексту, містить 12 таблиць, 20 рисунків, перелік використаної літератури налічує 43 джерел.

- забезпечити високий рівень прозорості фінансових потоків під час формування та використання коштів місцевих бюджетів. Окрім того, територіальні громади повинні стати активними учасниками забезпечення соціально-економічного розвитку територій, а органи місцевого самоврядування
- бути зацікавленими у збільшенні обсягів власних надходжень бюджетів базового рівня [39, с. 157].

ВИСНОВКИ

1. В роботі встановлено, що розкриття сутності доходів місцевих бюджетів в науковій літературі здійснюється через визначення принципів мобілізації доходів місцевих бюджетів, які розглядаються як «комплекс взаємоузгоджених та практичних заходів, що сприятиме ефективному наповненню фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування»: принцип демократичності; обов'язковості; поділу доходів на податкові, неподаткові, надходження від операцій з капіталом, до цільових фондів, міжбюджетні трансферти; поділу доходів на власні та закріплені; відповідності доходів обсягам повноважень органів місцевого

самоврядування; повноти; матеріальної зацікавленості у пошуку резервів збільшення доходів; гласності; обґрунтованості; єдності; плановірності; системності; стабільності; відповідальності, а сутність видатків полягає в наявності коштів, які будуть спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

2. В роботі проаналізовано схему планування місцевих бюджетів України: на етапі планування проводиться аналіз, надається відповідна оцінка фінансових можливостей, якими володіють органи місцевої влади різних рівнів. Однією із головних ознак планування місцевих бюджетів є те, що у його процесі конкретизуються найосновніші пропорції соціально-економічного розвитку країни, а також відображаються зв'язки організацій, підприємств на плановий період. Своєчасне проведення планування та процедур, що з ним пов'язані позитивно впливають на виконання місцевого бюджету. Виконання місцевих бюджетів є процесом забезпечення повної та своєчасної мобілізації його надходжень, а також цільового фінансування передбачених програм і заходів, що здійснюється безперервно та у повному обсязі.

3. Встановлено, що визначення прогнозних надходжень податку на доходи фізичних осіб передбачає п'ять етапів прогнозних розрахунків з урахуванням: розрахункової бази оподаткування та номінальної ставки податку; втрат від отримання податкового кредиту; очікуваних надходжень податку від додаткового доходу; очікуваних надходжень податку від зайняття підприємницькою діяльністю; очікуваних надходжень податку військовослужбовців та інших категорій громадян. Принцип побудови методики прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб полягає у виокремленні видів та джерел доходів. Недолік цієї методики, на нашу думку, у відсутності врахування соціально-економічної ситуації в країні, від якої значною мірою залежить рівень доходів платників податку.

4. В роботі проведено аналіз рівня виконання запланованих показників по податку на доходи фізичних осіб, за яким встановлено, що до 2015 року відбувалася переоцінка надходжень з податку на доходи фізичних осіб, а з 2015 року почалися недооцінка, що зумовлено особливостями соціально-економічної ситуації в країні: до 2014 року спостерігалися явища, які можна охарактеризувати як стагнацію, а сподівання на економічне зростання не виправдовувалися. Зростання з 2015 року, навпаки, недооцінюється через загальний песимізм у макроекономічних прогнозах, викликаний ризиками соціально-економічного та політичного характеру. Середня похибка становить 5,4%, тому стан прогнозування цих надходжень дещо кращий порівняно з непрямими податками, що пояснюється меншою волатильністю бази оподаткування.

5. Встановлено, що розрахунок прогнозних надходжень податку на прибуток підприємств здійснюється окремо по підприємствах з прибутками, зі збитками та з «0» результатом. Алгоритм розрахунку прогнозних надходжень передбачає розрахунок: обсягу валових доходів; валових витрат; амортизаційних відрахувань з урахуванням індексації основних фондів на поточний та прогнозний роки. Здійснюються розрахунки прибутку, звільненого від оподаткування у звітному та прогнозному періоді, та прибутку підприємств, що підлягає оподаткуванню, додаткового ресурсу надходжень податку, який враховує стан справляння та адміністрування податку, надходжень від контрольно-перевірочної роботи. Недолік методики полягає в тому, що інформаційною базою для прогнозування є відомості з податкових декларацій, які, закриті для публічного доступу, можуть містити завідомо некоректну інформацію через впровадження схем податкової оптимізації на підприємствах.

6. За результатами оцінювання рівня виконання запланованих показників по податку на прибуток підприємств встановлено, що є переоцінка надходжень, однак у роки стрімкого економічного зростання

спостерігається суттєва недооцінка: середнє відхилення становить 5,9%, Тяжіння до переоцінки є джерелом ризику для бюджетної політики держави.

Відповідно до рекомендацій експертів МВФ, прийнятною шириною коридору відхилень прогнозних значень від фактичних є 7–10%, тобто в середньому річний прогноз не має переоцінювати або недооцінювати податкові надходження більш ніж на 3,5–5%. В Україні прогнозні показники не потрапляють у вказані межі, а в періоди криз та невизначеності демонструють багаторазове перевищення допустимих меж похибки.

Найбільшу волатильність прогнозів спричинює відсутність надійних методів оцінки таких факторів: політична ситуація в країні; зовнішні та внутрішні ризики; стабільність податкового законодавства, внесення змін, що можуть спричинити різкі зміни обсягів надходжень; тіньовий сектор та пов'язані з ним явища, зокрема умисне викривлення статистичних даних з метою податкової оптимізації.

7. За результатами оцінювання рівня виконання запланованих показників місцевих податків та зборів встановлено, що є переоцінка надходжень, однак з 2016 по 2018 роки спостерігається суттєва недооцінка, яка спадає з 2017 року, це пояснюється тим, що починаючи з 2017 відбувається економічне зростання.

До основних причин, які призводять до невідповідності між плановими та фактичними обсягами надходжень по місцевим податкам та зборам слід віднести: низька питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів що об'єктивно не дає змоги забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання повноважень у межах їх компетенції; невелике різноманіття місцевих податків і зборів із неоднорідною базою оподаткування; наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів (тобто окремі їх різновиди є збитковими, неефективними, недоцільними, тому потребують першочергового

скасування); невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів.

8. Зміни в системі оподаткування землі 2015 року (переведення плати за землю до місцевих податків) позитивно позначилися на надходженні земельного податку, про що свідчить виконання плану з надходження плати за землю в 2015-2018 роках. Чинники, які могли вплинути на збільшення надходжень від орендної плати це індексація нормативної грошової оцінки земель, збільшення нормативної грошової оцінки на окремих територіях, що пов'язано зі змінами у порядку її проведення, збільшення ставок для окремих категорій платників тощо

9. В роботі доведено, що у період 2014-2018рр. не дотримувалося виконання запланованих показників міжбюджетних трансфертів: у 2014 рік рівень виконання становив 94,6%, у 2018 році – 98,1%, що є наслідком запровадження нових видів субвенцій на капітальні видатки у другій половині року, довготривалого затвердження Кабінетом Міністрів України порядків та умов надання субвенцій, невжиття належних заходів розпорядниками коштів щодо укладання договорів та контролю за їх виконанням, відміни або зволікання з проведенням закупівель.

10. Досліджено, що в Україні переважають екстенсивні методи розвитку економіки, що в свою чергу призводить до неравномірного, нераціонального використання грошових ресурсів бюджету. Для того, щоб органи місцевого самоврядування мали на меті надавати високоякісні послуги, згідно з міжнародним досвідом, потрібно відштовхуватися від трьох правил: раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних; “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей; стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук необхідних ресурсів.

11. Виокремлено основні заходи для вдосконалення існуючої системи планування доходів та видатків місцевих бюджетів України: чітко розмежувати повноваження державних та місцевих органів влади, заборонити вводити нові види трансфертів на протязі роки, посили контроль за своєчасністю затвердженням Кабінетом міністрів України порядків розподілу трансфертів, забезпечити ритмічність надання коштів з Державного бюджету на протязі року, підвищити зацікавленість місцевих громад у збільшенні власної дохідної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2004.–140 с.
- 2.Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування країни: проблеми становлення (1989–2001). – К.: Видавничий дім „KM Akademia”, 2001. – 460 с.
- 3.Юрій С.І., Іванух Р.А., Дусановський С.Л. Економічні та соціальні аспекти розвитку господарського комплексу України. – Тернопіль. ”Збруч”, 2003.– 327 с.
- 4.Бюджетна політика у контексті стратегії соціально–економічного розвитку України: / Редакційна колегія: М. Я. Азаров та ін. – К.: НДФІ, 2004. – 385 с.
- 5.Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Навчальний посібник “Державні фінанси” К.: Атіка. 2002.– 151 с.

6. Василик О.Д. Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004.– 544 с.
7. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. // Фінанси України. – 2001.– № 9.– С. 98–105.
8. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради –2001. – №37–38.
9. Крисоватий А.І. Луцик А. Податки і фіскальна політика: Навчальний посібник. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
10. Вовна Н.І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Н.І. Вовна ; Терноп. держ. екон. ун-т. — Т., 2006. — 21
11. Музика О.А. Правове регулювання неподаткових доходів місцевих бюджетів України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.А. Музика ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2005. — 22 с.
12. Місцеві фінанси : навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни [Електронний ресурс] / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. — К. : КНЕУ, 2002. — 184 с. — Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua>
13. Ковальчук С. В. Фінанси : навчальний посібник / С. В. Ковальчук, І. Ф. Форкун. — Л. : Новий світ-2000, 2005. — 568 с
14. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України / Н. Ю. Шевчук // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 5. — С. 202–207
15. Ганущак Ю. І. Г19 Місцеві бюджети / Юрій Ганущак. – К. : Легальний статус, 2013. – 48 с. – (Бібліотека депутата місцевої ради), с. 6.
16. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 354 с.
17. Вовна Н.І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Н.І. Вовна ; Терноп. держ. екон. ун-т. — Т., 2006. — 21
18. Сокровольська Н.Я. Формування доходів місцевих бюджетів у ринкових умовах: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Н.Я. Сокровольська ;

Львів. держ. фін. акад. — Л., 2010. — 20 с.

19. Звіт про виконання Плану роботи Державної казначейської служби України на 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richna-zvitnist>

20. Бюджетний моніторинг. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД)-2017.-63 с. – Режим доступу: <https://www.ibser.org.ua>

18. Річні звіти Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

22. Адаменко І.П. Запровадження європейських стандартів у галузі місцевих фінансів в Україні / І.П. Адаменко // Наукові праці НДФІ. – 2007. - №3 (40). – С. 67-77.

23. Михайлишин Л. Фінансове забезпечення місцевого управління: зарубіжний досвід для України / Л. Михайлишин // Збірник наукових праць: Ефективність державного управління. – 2010. - №23. – С.343 – 351.

24. Музика-Стефанчук О. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. – К., 2010. - № 1.

25. Панасюк Л.В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л.В. Панасюк // Економіка та держава. – 2009. - №1. – С.46-50.

26. Маршук Л. М. Децентралізація влади та формування місцевих бюджетів в Україні / Л. М. Маршук, О. О. Матяш, Н. С. Репа // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 103-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_29

27. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] / Т. С. Костюк. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-tstvorch-robot-detsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini>

28. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування [Текст] / Ю. Л. Субботович // Вісник

- Київського національного університету ім. Т. Шевченка [Текст], 2013. – № 13 – С. 44-46.
29. Моніторинг соціально-економічного розвитку України за 2008 рік. Департамент регіонального розвитку в Україні. – К., 2009. – 230 с.
30. Григораш Т. Ф. Фінансові чинники формування місцевих бюджетів / Т. Ф. Григораш // Фінанси України. – 2001.– № 5. – С. 62 – 65.
31. Галушко О. С. Формування державного та місцевих бюджетів в умовах трансформації економіки / О. С. Галушко // Фінанси України. – 2001.– № 5. – С. 51 – 58.
32. Вовна Н. І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання : дис. ... кандидата екон. наук : 08.04.01 / Вовна Наталія Ігорівна. – Тернопіль, 2006. – 203 с.
33. Ємельянов В. М. Окремі питання наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання / В. М. Ємельянов, А. А. Ібрагімова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. - 2015. - Т. 239, Вип. 237. - С. 57-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2014_239_237_12
34. Клименко О. М. Сучасний стан дохідної частини місцевих бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економіка та держава. - 2016. - № 11. - С. 61-64., с.64
35. Румянцева Г.І. Стан та шляхи посилення дохідної бази місцевих бюджетів / Г.І. Румянцева // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2014. - Вип. 8(2). - С. 43-47. – Режим
36. Борох Н. М. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України в кризовий період економіки // Бізнес Інформ. – 2014. – №6. – С. 55–56
37. Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. – 2004. – 400 с.

38. Клименко О. М. Сучасний стан дохідної частини місцевих бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економіка та держава. - 2016. - № 11. - С. 61-64., с.64
39. Гнип І. П. Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні / І. П. Гнип // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=344>
40. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.- 2010. - №1. – С.132 – 138.
41. Карлін М. І. Державні фінанси розвинутих країн: Навч. посібник / М. І. Карлін. – Львів: Новий Світ – 2000, 2010. – 484 с.
42. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : монографія / І. О. Луніна. – К. : Наукова думка, 2006. – 432 с.
43. Макарова О.В. Планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навч.посібник/І.Ф.Щербин.-К.,2012.-100с.